

Sadut lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksen arjessa

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö
Sosionomikoulutus, Hämeen ammattikorkeakoulu

Kevät 2022

Jemina Kaasalainen

Terhi Soukka

Sosionomikoulutus

Tekijät Jemina Kaasalainen ja Terhi Soukka

Työn nimi Sadut lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksen arjessa

Ohjaaja Sirpa Ylikerälä

Tiivistelmä

Vuosi 2022

Laadullisen opinnäytetyön aiheena oli sadut lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksen arjessa. Tarkoituksena oli lisätä varhaiskasvattajien tietoutta itsesäätelytaitojen tukemisen tavoista. Tavoitteena oli tutkia millä keinoin satuja voidaan hyödyntää lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksessa. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat, miten satuja voidaan hyödyntää itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksessa, millaisia satuja päiväkodissa luetaan ja miten itsesäätelytaitoja tuetaan päiväkodissa.

Opinnäytetyön teoriapohjassa avattiin työn kannalta keskeisiä käsitteitä, joita olivat itsesäätelytaidot ja tunnetaidot, varhaiskasvatus sekä sadut ja niiden merkitys varhaislapsuudessa. Opinnäytetyön tilaajana toimi Hämeenlinnan kaupunki. Työn aihe valikoitui tilaajan tarpeesta sekä opinnäytetyön tekijöiden yhteisestä kiinnostuksesta satujen käyttöä kohtaan. Tutkimuksen aineisto kerättiin marraskuussa 2021 käyttäen puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. Tutkimukseen osallistui kuusi varhaiskasvattajaa, ja haastattelut toteutettiin parihaastatteluina. Aineisto analysoitiin teemoittelun avulla.

Tutkimuksessa ilmeni, että päiväkodeissa luetaan kaikenlaisia satuja. Satujen valinnassa huomioitiin lapsen ikätaso ja toiveet. Yleisesti itsesäätelytaitojen tukemisessa nähtiin tärkeänä keskusteluyhteyden luominen sekä kuvien käyttö. Satuja hyödynnettiin pääsääntöisesti sosiaalisten suhteiden tukemisessa. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että satujen lukeminen kehittää lapsen puheen kehitystä ja näin ollen rikastuttaa lapsen itsesäätelyn keinoja.

Avainsanat Itsesäätely, sadut, tunnetaidot, varhaiskasvatus

Sivut 30 sivua ja liitteitä 5 sivua

Degree Programme of Social Services

Abstract

Authors Jemina Kaasalainen and Terhi Soukka

Year 2022

Subject Supporting children's self-regulation skills with fairy tales
in early childhood education

Supervisor Sirpa Ylikerälä

The subject of this qualitative thesis was to support children's self-regulation skills with fairy tales in early childhood education. The purpose was to increase early childhood educators' knowledge about different ways to support children's self-regulation skills. The aim of this thesis was to examine how fairy tales can be used in supporting children's self-regulation skills in early childhood education. The research questions were the following: How can fairy tales be used in supporting children's self-regulation skills?, What kind of fairy tales are read in day-care centre?, How are self-regulation skills supported in day-care centre?.

The theoretical background of this thesis consists of theory about self-regulation skills, emotional skills, early childhood education and fairy tales and their meaning in early childhood. The City of Hämeenlinna is the commissioner of this thesis. The subject of the thesis came from the commissioner's demand and the authors' common interest in fairy tales. The data were collected in March of 2021 using a semi-structured interview method. Six early childhood educators participated in the interviews which were conducted in pairs. The research material was analyzed thematically.

The results showed that all kind of fairy tales are read in day-care centres. In selecting fairy tales, the children's ages and wishes were considered. In order to support self-regulation skills in general, creating a dialogical connection and using pictures were found important. The fairy tales were mainly used as a support for social relationships. The results indicated that reading fairy tales improves children's speech development and thus enhances children's self-regulation skills.

Keywords Self-regulation, emotional skills, fairy tales, early childhood education

Pages 30 pages and appendices 5 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Itsesäätelytaidot ja tunnetaidot	2
2.1	Itsesäätelyn määritelmä.....	2
2.2	Itsesäätelytaitojen kehitys ja haasteet lapsuudessa.....	3
2.3	Itsesäätelytaitojen tukeminen	5
2.4	Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa	6
3	Varhaiskasvatus osana suomalaista koulutusjärjestelmää	8
3.1	Varhaiskasvatus käsitteenä.....	9
3.2	Varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja säädökset	11
4	Sadut ja niiden merkitys varhaislapsuudessa.....	12
5	Aikaisemmat tutkimukset.....	14
6	Opinnäytetyön toteutus	15
6.1	Tutkimuksen lähtökohdat ja eettisyys	15
6.2	Aineiston hankinta ja analyysi.....	17
7	Tutkimustulokset ja johtopäätökset.....	18
7.1	Tutkimustulokset	18
7.2	Johtopäätökset.....	23
8	Pohdinta	25
	Lähteet.....	28

Liitteet

Liite 1	Saatekirje
Liite 2	Suostumuslomake
Liite 3	Aineistonhallintasuunnitelma
Liite 4	Haastattelukysymykset

1 Johdanto

Tutkijat ovat korostaneet itsesäätelytaitojen merkitystä varhaiskasvatusikäisen lapsen elämässä. Etenkin lapsen ensimmäiset elinvuodet ovat itsesäätelytaitojen kehityksen kannalta tärkeitä. Pienen lapsen itsesäätelytaidot voivat kehittyä todella nopeasti, jos hänelle annetaan tarvittava tila ja aika niiden harjoitteluun. Aikuisen tehtävänä on auttaa ja tukea lasta toimivien säätelykeinojen löytämisessä. (Sainio ym., 2020, s. 24)

Opinnäytetyön aiheena on sadut lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksen arjessa. Aiheena itsesäätely on varhaiskasvatuksessa ajankohtainen, sillä siihen kiinnitetään nykyään entistä enemmän huomiota. Satujen käyttö on myös ajankohtaista varhaiskasvatuksessa, koska niiden avulla voidaan tukea lapsen kehityksen eri osa-alueita. Satujen merkitys korostuu esimerkiksi lapsen kielenkehityksen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun tukemisessa (Opetushallitus, 2018, ss. 42, 44).

Tässä laadullisessa tutkimuksessa syvennyttään lapsen itsesäätelytaitoihin ja niiden tukemiseen eri tavoin. Teoriapohjassa avataan tutkimuksen kannalta oleellisia käsitteitä, joita ovat itsesäätely, tunnetaidot, varhaiskasvatus sekä sadut. Teoriapohjan avulla lukijan on helpompaa ymmärtää opinnäytetyön tutkimuksellista osuutta.

Tutkimustehtävänä on lisätä tietoutta itsesäätelytaitojen tukemisesta satujen avulla varhaiskasvatuksessa. Tutkimustehtävään vastaamisen avuksi muodostui kolme tutkimuskysymystä: millaisia satuja päiväkodissa luetaan, miten itsesäätelytaitoja tuetaan päiväkodissa ja miten satuja voidaan hyödyntää itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön tilaajana toimii Hämeenlinnan kaupunki. Aiheen valinnassa huomioitiin oma kiinnostuksemme satuja kohtaan sekä varhaiskasvatusyksikön tarpeet ja toiveet liittyen lasten itsesäätelytaitojen tukemiseen. Aiheen valinta tukee omaa ammatillista kasvuamme, sillä olemme suuntautuneet opinnoissamme varhaiskasvatukseen.

2 Itsesäätelytaidot ja tunnetaidot

Lasten itsesäätelytaidot ja tunnetaidot ovat nykyään paljon esillä niin vanhempien kuin kasvattajienkin keskusteluissa. Tunteiden sanoittaminen, nimeäminen ja niiden tunteminen ei tule lapselta luonnostaan. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, s. 5) Tässä luvussa avataan itsesäätelyn määritelmää, itsesäätelytaitojen kehitystä ja niiden haasteita sekä tukikeinoja. Lisäksi tässä luvussa kerrotaan tarkemmin siitä, mitä tunteet ovat ja, miten tunnetaitoja voidaan tukea.

2.1 Itsesäätelyn määritelmä

Tuija Aron (2011) mukaan itsesäätelyä ei pystytä määrittämään täysin yksiselitteisesti. Itsesäätelyn käsitettä määriteltäessä tulee ottaa huomioon se, viitataanko käsitteellä lasten ja nuorten vasta kehityksessä olevaan itsesäätelyyn vai aikuisten itsesäätelytaitoihin. Tiivistetysti itsesäätelyn voidaan kuitenkin ajatella olevan ihmisen kyky säädellä emootiotaan, käyttäytymistään ja kognitiivista toimintaansa. (Aro, 2011, s. 10)

Emootioiden eli tunteiden säätelyn avulla ihminen pystyy ymmärtämään ja hyväksymään omat tunnekokemuksensa ja säätelemään tunteidensa ilmaisua tavoitteiden mukaisesti ja sosiaalisesti suotavalla tavalla. Emootioiden säätely auttaa siis ihmistä pääsemään joustavampaan vuorovaikutukseen oman ympäristönsä kanssa. Emootioiden säätelyn kehittymisen kautta ihminen pystyy myös luomaan aiempaa monimutkaisempia vuorovaikutussuhteita. Vaikeat tunteet, kuten pettymys, suru ja viha, luovat erityisen haasteen lapsen tunteiden ja käyttäytymisen säätelylle. Niissä tilanteissa, kun lapsi onnistuu omassa tunteiden ja käyttäytymisensä säätelyssä, hän pystyy samalla välttämään sellaista käyttäytymistä, joka voisi olla hänelle itselleen tai jollekin toiselle vahingollista. (Aro, 2011, s. 11)

Kognitiivisen toiminnan säätelyllä tarkoitetaan sitä, miten ihminen pystyy säätelemään tarkkaavaisuuttaan ja muistiaan, jäsentämään tietoa, luomaan erilaisia sääntöjä, kehittämään strategioita sekä suunnittelemaan ja arvioimaan toimintaa. Lasten kognitiiviset taidot kehittyvät nopeasti erityisesti lapsuusvuosina. Suuria eroja voidaan havaita

esimerkiksi lasten reagoinnissa ulkoisiin ärsykkeisiin ja taidossa suunnitella omaa toimintaansa etukäteen. Varhaisina vuosina nopea kognitiivisten taitojen oppiminen liittyy aivojen kehitykseen. Aivojen kehittyminen mahdollistaa muun muassa muistin ja tarkkaavaisuuden tietoisemmän kohdistamisen. (Aro, 2011, ss. 12–13)

Taina Sainion, Riikka Pajulahden ja Nina Sajaniemen (2020) mukaan itsesäätelyn voidaan ajatella olevan ihmisen päivittäisessä toiminnassa näkyvä mukautuva prosessi. Prosessin aikana ihminen säätää sisäistä tasapainoaan ja ulkoista käyttäytymistään tilanteeseen sopivaksi. Lapsen näkökulmasta ajateltuna itsesäätely voidaan nähdä taitona tasapainoilla erilaisten toimintaimpulssien välillä. Toimintaimpulssit voivat olla tunteita, ajattelua sekä käyttäytymistä kiihdyttäviä tai hillitseviä. Lasten kohdalla itsesäätelytaitoja tarvitaan esimerkiksi niissä hetkissä, kun lapsi kokee mielipahaa, jännitystä tai turhautumista. (Sainio ym., 2020, s. 27)

2.2 Itsesäätelytaitojen kehitys ja haasteet lapsuudessa

Itsesäätelytaitojen kehityksen voidaan katsoa alkavan jo varhaislapsuudessa. Lapsen ensimmäisinä elinvuosina kehitystä ohjaavat pääsääntöisesti lapsen synnynnäiset ominaisuudet sekä perustarpeet. Myös lapsen kehittyvät kognitiiviset taidot, motorinen kehitys ja ympäristö, jossa lapsi elää, vaikuttavat itsesäätelytaitojen kehitykseen. (Aro, 2011, s. 22) Lapsi havaitsee jo hyvin pienenä tiettyjä toistuvia ja johdonmukaisia asioita ympärillään ja oppii muokkaamaan omaa käyttäytymistään niiden mukaan. Esimerkiksi vauvaiässä lapsi voi nauraa sängyn yllä olevalle mobilelle, jolloin hän saa aikuisen laittamaan mobilen taas liikkeelle. Tällä tavoin lapsi voi vaikuttaa muiden ihmisten toimintaan, ja samalla hän pystyy säätelemään omia tunnetilojaan. (Aro, 2011, ss. 20–21)

Vauva- ja taaperoiässä tunteiden- ja käyttäytymisen säätely näkyy parhaiten lapsen kyvyssä hakeutua sopivaan uni- ja valverytmiin sekä rauhoitella itseään eri tilanteissa. Myös uusien virikkeiden etsiminen on yksi tapa, jolla pieni lapsi aktivoi itseään ja harjoittelee käyttäytymisen säätelyä. (Aro, 2011, s. 23) Taaperoiässä lapsi alkaa entistä enemmän kiinnittämään huomiota säännönmukaisuuksiin ja jo ennalta tuttuihin käytäntöihin. Lapselle on tärkeää, että tietyt asiat toistuvat päivittäin samalla tavalla, jotta niistä muodostuu

rutiineja. Rutiinien avulla lapsen on helpompi säädellä omaa käyttäytymistään eri tilanteissa, kun tilanteet ovat jo ennalta tuttuja. (Aro, 2011, s. 24)

Lähestyttäessä esikouluikää lapsen toiminta alkaa vähitellen muuttua tavoitteellisemmaksi. Toimintaa ohjaavat entistä enemmän erilaiset oletukset ja ihanteet siitä, miten asiat tulisi tehdä. Lapsi saattaa kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, että lautapeliä pelatessa jokainen noudattaa pelin sääntöjä. Sääntöjen avulla lapsi pystyy myös säätelemään omaa käyttäytymistään paremmin. Esikouluikää lähestyessä lapsi pystyy säätelemään itse omia tunnetilojansa ja niistä johtuvaa toimintaa aiempaa paremmin eikä tarvitse enää niin paljoa aikuisen tukea. (Aro, 2011, s. 27)

Itsesäätelytaitojen kehityksessä voidaan kuitenkin havaita yksilöllisiä eroja lasten välillä. Lapsen elämässä saattaa tulla aikoja, jolloin käyttäytymisen säätely onnistuu hyvin ja tilanteiden mukaisesti, mutta toisinaan käyttäytymisen säätely voi olla vaikeampaa. Itsesäätelyn haasteena voidaan nähdä myös erilaiset tilannetekijät. Lapsi voi esimerkiksi normaalisti olla hyvin kärsivällinen ja onnistua vuoron odottamisessa hyvin, mutta kun asiaan liittyy joku erityinen tilanne, hän saattaa saada kiukkukohtauksen. Tällainen erityinen tilanne voi olla esimerkiksi se, kun viikonlopun elokuvahetken elokuvan saakin valita lapsen pikkuveli hänen sijastaan. (Aro, 2011, s. 107)

Yksinkertaistettuna voidaan ajatella, että haasteet lapsen tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä voivat ilmetä joko ylisäätelynä tai alisäätelynä. Ylisäätely voi näkyä lapsen toiminnassa jänittyneisyytenä tai estyneisyytenä. Lapsi ei esimerkiksi välttämättä uskalla ilmaista tunteita, joita todellisuudessa tuntee tai hän ei osaa säädellä niitä. Alisäätely puolestaan voi näyttäytyä vahvoina tunnepurkauksina ja aggressiona toisia kohtaan. Voimakkaat tunneilmaisut sekä lapsen vetäytyneisyys kuuluvatkin yleisimpiin haasteisiin, joita lasten kanssa työskentelevät aikuiset ovat tuoneet esille. (Aro, 2011, ss. 107–108)

Yhtenä itsesäätelytaitojen kehityksen ongelmana voidaan nähdä myös lapsen motorinen levottomuus ja impulsiivisuus. Tämä ilmenee esimerkiksi vaikeutena keskittyä yhteen asiaan kerrallaan pitkiä aikoja, nopeana siirtymisenä toiminnasta toiseen tai jatkuvana liikkumisena. Motorisesti levoton lapsi voikin tavallista enemmän joutua vaaratilanteisiin vauhdikkuutensa

vuoksi. Myös ristiriitatilanteet ystävien kanssa ovat todennäköisempiä. Vastakkaisena haasteena voidaan puolestaan nähdä lapsen arkuus ja pelokkuus. Kun lapsi on pelokas ja arka, hän saattaa tarkkailla toimintaa pitkään ennen kuin itse uskaltaa osallistua siihen tai hän saattaa takertua aikuiseen. (Aro, 2011, ss. 111, 113—114)

2.3 Itsesäätelytaitojen tukeminen

Varhaiskasvatuksessa lapsen itsesäätelytaitojen tukemisessa oleellista on toiminnan suunnitelmallisuus. Tähän kuuluu kasvattajien keskustelu yhteisistä tavoitteista sekä sopiminen käytettävistä ohjaustavoista ja toimintojen sisällöistä. Tavoitteiden ja ohjauskeinojen sopiminen ennalta auttaa kasvattajia toimimaan johdonmukaisesti yllättävissä tilanteissa. Suunnittelun avulla kasvattajat pystyvät ennakoimaan sellaisia tilanteita, jotka voivat olla lapsille haastavia ja joihin pitää sen vuoksi varautua etukäteen. Tällöin lasten yksilölliset erityistarpeet tulevat myös paremmin huomioiduiksi. (Eklund & Heinonen, 2011, ss. 216—218)

Yksi varhaiskasvatuksen päivittäisessä toiminnassa näkyvä itsesäätelytaitojen tukikeino on toiminnan säännöllisyys. Kun tietyt asiat toistuvat päivittäin samanlaisina, lapsi pystyy ennakoimaan tulevia tilanteita. Tämä luo hänelle hallinnan ja turvallisuuden tunnetta. Toistuvat tilanteet tarjoavat lapselle myös onnistumisen kokemuksia, kun hän on voinut harjoitella samoissa tilanteissa toimimista jo aikaisemmin. Vaikka tietyt asiat toistuvat varhaiskasvatuksen arjessa päivittäin samankaltaisina, on tärkeää huomioida toiminnan monipuolisuus. Tämä mahdollistaa sen, että lapset pääsevät tekemään itselle mieluisia asioita, mutta samalla myös harjoittelemaan toimimista niissä tilanteissa, joissa toiminta asettaa haasteita lapsen käyttäytymisen säätelylle. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi lautapeliä pelatessa oman vuoron odottaminen tai pelin häviämisestä aiheutuvan pettymyksen sietäminen. (Eklund & Heinonen, 2011, ss. 220—221)

Itsesäätelytaitojen kehittymisen kannalta aikuisen ja lapsen lämmin vuorovaikutussuhde on tärkeää. Lämmin vuorovaikutussuhde kannustaa lasta toimimaan kussakin tilanteessa odotusten mukaisesti. Lapsella on halu totella aikuista, koska aikuinen itsessään on hänelle tärkeä. Voidaankin ajatella, että aikuisen antama myönteinen palaute ja kannustus ovat

parhaimpia keinoja, joilla lapsen käyttäytymistä voidaan ohjata toivottuun suuntaan. Aikuisen on hyvä myös omalla päivittäisellä toiminnallaan näyttää lapselle, että häntä arvostetaan omana itsenään eikä vain tietynlaisen käyttäytymisen vuoksi. Yhdessä tekeminen ja myönteiset kokemukset ovat hyvä pohja lämpimälle vuorovaikutussuhteelle. (Eklund & Heinonen, 2011, ss. 222—223)

Yhtenä itsesäätelyn tukemisen keinona voidaan pitää myös leikkiä. Leikin avulla aikuinen voi kielellistää lapsen toimintaa, eli kuvata lapsen toimintaa ja tunnetilaa sanallisesti. Kielellistämällä lapselle tarjotaan kielellisiä keinoja hänen tunteidensa ja toimintansa arvioinnin ja säätelyn keinoksi. Itsesäätelytaitojen kehittymisen kannalta on myös tärkeää, että lapsi leikkii välillä ilman aikuista. Tällöin hän on tasavertaisessa suhteessa muiden lasten kanssa ja oppii kanssakäymisen taitoja sekä erilaisten sosiaalisten roolien omaksumista. Leikin ohella myös sääntöjen merkitys itsesäätelytaitojen tukemisessa korostuu. Säännöt toimivat ohjenuorana lapselle ja kertovat millainen käyttäytyminen on suotavaa. Sovittujen sääntöjen avulla lapsi saa myös käsityksen siitä, mitä häneltä itseltään toivotaan ja odotetaan ja millaista käytöstä hänen on mahdollista odottaa toisilta. Säännöt luovat omalta osaltaan lapselle myös turvallisuuden tunnetta. (Eklund & Heinonen, 2011, ss. 226—227)

2.4 Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

Tunteet ovat ihmisille luontaisia spontaaneja reaktioita, jotka ohjaavat jokapäiväistä toimintaa. Ne syntyvät ihmisen kohtaamista tai ajattelemista asioista, henkilöistä tai paikoista. (Nurmi, 2013, s. 16) Tunteet aktivoituvat niin kehon sisäisten kuin ulkoisten havaintojen sekä tietoisten että alitajuntaisten tulkintojen pohjalta (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, s. 12). Tunteet suojaavat mahdollisien virheiden tekemiseltä sekä järjestävät ihmisen päivittäiset toiminnot hyvinvoinnin kannalta tärkeysjärjestykseen. Tunteiden avulla keho valmistautuu kohtaamaan erilaisia tilanteita. Esimerkiksi pelon tunteen avulla ihminen voi valmistautua pakenemaan pelottavaa tilannetta. (Nurmi, 2013, s. 16) Tunteet siis kertovat, miten ihminen voi kunkin tilanteen tai havainnon edessä ja mitä hän tarvitsee, jotta hänen vointinsa paranee. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, s. 12).

Eri ihmiset reagoivat tunteisiin kuitenkin eri tavoin. Yleensä esimerkiksi vilkas temperamenttinen lapsi tuo omat tunteensa esiin hyvin äänekkäästi, kun taas temperamentiltaan rauhallinen lapsi kertoo tunteistaan vaimeasti. (Cacciatore, 2007, s. 17) Tunteisiin reagoiminen yleensä siis linkittyy ihmisen omiin temperamenttipiirteisiin, perimään ja hermoston rakenteeseen. Ihmisen sillä hetkellä kokema hyvinvointi tai pahoinvointi vaikuttaa siihen, miten hän reagoi eri tunteisiin. Jokainen ihminen pystyy kuitenkin säätelemään omia tunteitaan kehon sisäisten valmiuksien avulla. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, s. 13) Tunteiden käsittelyä, nimeämistä ja tunnistamista kutsutaan tunnetaidoiksi (Hämeenlinnan kaupunki, 2019, s. 104).

Tunnetaitojen opettelu alkaa varhain. Lapsi alkaa jo parin kuukauden ikäisenä tulkita aikuisen kasvoilta ilmeitä ja eleitä ymmärtääkseen eri tilanteita. Myöhemmässä iässä lapsi hakee aikuisen mallia siitä, miten ja millaisin tuntein erilaisiin tilanteisiin tulee reagoida. (Nurmi, 2013, s. 17) Kolmannesta ikävuodesta eteenpäin lapsi osaa yhdistää tunteet ilmeisiin. Hän ymmärtää, että tunteilla voidaan vaikuttaa niin omaan, kuin muidenkin toimintaan sekä sen, että tietyt tilanteet aiheuttavat tietynlaisia tunteita. Kun lapsi on 4–5 vuoden ikäinen, hän alkaa ymmärtää, että muillakin ihmisillä on omat tunteensa, ajatuksensa ja tietoisuutensa. Lapsi oppii tällöin ennakoimaan muiden reaktioita ja toimintaa, sekä ymmärtämään syitä, miksi joku toimii juuri niin kuin hän toimii. Tämä auttaa lasta omien tunteiden hallinnassa. (Aro, 2011, s. 25)

Lapsi kuitenkin tarvitsee aikuisen ohjausta eri tunteiden käsittelemisessä, etenkin silloin kun tunnereaktio on voimakas. Esimerkiksi kiukun tunteen aikana, aikuinen voi ohjata lapsen tilanteesta sivummalle ja antaa tilaisuuden kertoa tunteista avoimen keskustelun avulla. (Nurmi, 2013, ss. 17–18) Aikuisen ohjaamana lapsi alkaa pikkuhiljaa tunnistamaan omia tunteitaan ja siten myös oppii tarvittaessa rauhoittamaan itse itseään. Lapsen kasvu turvallisisa vuorovaikutussuhteissa vaikuttaa siihen, että lapsi oppii tunnetaitoisuuteen. Tämä tarkoittaa sitä, että hän oppii tunnistamaan ja nimeämään omia ja muiden tunteita, jonka myötä hän osaa myös valita oikeat toimintatavat, joiden avulla toimia erilaisissa tilanteissa. (Kärkkäinen, 2017, ss. 20–21)

Aikuisen on tärkeää opastaa lasta tunnetaidoissa, mutta antaa lapselle myös omaa tilaa kokea tunteita ja ilmaista niitä (Hämeenlinnan kaupunki, 2019, s. 99). Tunteiden kohtaaminen saattaa joskus olla kuitenkin vaikeaa, sillä usein yritämme sivuuttaa inhottavia ja epämiellyttäviä tunteita (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, s. 12). Lasta onkin hyvä kannustaa ja sanoittaa hänelle, että hän saa tuntea erilaisia tunteita, kuten esimerkiksi surua, vihaa, pelkoa ja iloa (Nurmi, 2013, s. 19).

Tunteiden säätely ja ilmaisu ovat pohjana sosiaalisesti taitavalle vuorovaikutukselle (Aro, 2011, s. 96). Tunteiden säätelyä ja ilmaisua sekä tapaa olla vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten kanssa, kutsutaan sosiaalis-emotionaaliksi taidoiksi. Näiden sosiaalis-emotionaalisten taitojen oppiminen liittyy sosiaaliseen kompetenssiin. Sosiaaliseen kompetenssiin kuuluvat sosiaaliset ja kognitiiviset taidot. Sosiaalisiin taitoihin kuuluu esimerkiksi kyky tehdä yhteistyötä ja kyky liittyä johonkin ryhmään. Kognitiivisilla taidoilla viitataan esimerkiksi itsearvostukseen ja sosiaaliseen ymmärtämiseen sekä omiin sosiaalisiin tavoitteisiin ja aikeisiin muita ihmisiä kohtaan. (Ahonen, 2017, s. 16)

Sosiaalis-emotionaaliset taidot alkavat kehittyä jo vastasyntyneellä, kun lapsi on vuorovaikutuksessa huoltajiensa kanssa. Lapsen kasvaessa hänen sosiaaliseen todellisuuteensa astuu myös muita lapsia ja aikuisia, sekä erilaisia yhteiskunnan arvoja, jotka kehittävät lapsen sosiaalis-emotionaalisia taitoja. Myös lapsen geneettinen perimä vaikuttaa lapsen sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen kuten esimerkiksi temperamentti-ominaisuuksiin. Täytyy kuitenkin muistaa, että erilaisin kasvatuksellisin menetelmin voidaan tukea lapsen sosiaalis-emotionaalisia taitoja niin, että hän voi oppia itseilmaisua ja muiden ihmisten huomioon ottamista sosiaalisesti hyväksytyillä tavoilla. (Ahonen, 2017, s. 17)

3 Varhaiskasvatus osana suomalaista koulutusjärjestelmää

Varhaiskasvatus yhdessä esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa luovat lapselle saumattoman ja oppimista tukevan kokonaisuuden (Opetushallitus, 2014, s.12). Opinnäytetyötä varten haastateltiin Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen ammattilaisia, joten työn kannalta on oleellista avata myös varhaiskasvatuksen käsitettä. Tässä luvussa kerrotaan tarkemmin mitä varhaiskasvatus on ja mitkä lait ja säädökset sitä ohjaavat.

3.1 Varhaiskasvatus käsitteenä

Varhaiskasvatus luo vahvan perustan elinikäiselle oppimiselle. Sen avulla tähdätään lapsen yksilölliseen kasvatukseen ja kehityksen tukemiseen sekä mahdollisuuden oppia yhdessä muiden lasten kanssa. (Eerola-Pennanen ym., 2017, s. 26) Varhaiskasvatus kuuluu suomalaiseen koulutusjärjestelmään ja sen tarkoituksena on tukea perheitä kasvatuksessa. Varhaiskasvatus määritellään varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi toiminnaksi, joka muodostuu kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamasta kokonaisuudesta, jonka painotuksessa on pedagogiikka.

(Varhaiskasvatuslaki 540/2018)

Varhaiskasvatuksen tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden toteuttamiseksi sille on varhaiskasvatuslaissa (540/2018) määritelty tavoitteet. Tavoitteena on esimerkiksi yhdessä lasten sekä huoltajien kanssa edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, hyvinvointia sekä oppimista. Varhaiskasvatuksessa tulee toteuttaa pedagogista leikkiä, liikuntaa, taiteeseen ja kulttuuriperintöön liittyvää toimintaa. Tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoisuutta. Tärkeää varhaiskasvatuksessa on huomata lapsen yksilöllinen tuen tarve ja järjestää tukea monialaisen yhteistyön turvin.

(Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 3)

Varhaiskasvatuksen pedagogisen sisällön keskiössä ovat oppimisen alueet, jotka tukevat muun muassa varhaiskasvattajia toiminnan suunnittelussa. Oppimisen alueet on jaettu esiopetussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018, s. 40) mukaan viiteen eri kokonaisuuteen, joita ovat

- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn
- Kielten rikas maailma.

Tutkimuksen ymmärrettävyyden kannalta oppimisen alueista erityisesti Kielten rikas maailma, Minä ja meidän yhteisömme sekä Ilmaisun monet muodot on hyvä avata lukijalle. Alkuun on kuitenkin hyvä muistuttaa, että oppimisen alueita ei toteuteta opetuksessa erillisinä kokonaisuuksina vaan niiden aihepiirejä sovelletaan ja yhdistellään toisiinsa.

Kielten rikas maailma -oppimisen alueella tuetaan varhaiskasvatuksen tavoitteita, joita ovat kielellisten taitojen ja niiden valmiuksien sekä kielellisen identiteetin kehittymisen vahvistaminen. Tarkoituksena on siis vahvistaa lasten kiinnostusta kulttuuriin, kieliin ja teksteihin. Kielen oppiminen avaa uusia mahdollisuuksia osallisuuteen ja toimijuuteen sekä antaa vaikuttamisen keinoja. Aiemmin mainittuun kielellisen identiteetin kehitykseen kuuluvat: vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielen käyttötaidot, kielellinen muisti ja sanavarasto sekä kielitietoisuus. Näitä taitoja voidaan tukea esimerkiksi loruilla, asioiden sanoittamisella, erilaisilla kuvilla sekä tarinoiden ja muiden tekstien lukemisella. (Opetushallitus, 2018, ss. 40—42) Kielellisen identiteetin kehityksen voidaan näin todeta olevan tärkeässä osassa itsesäätelytaitojen kehittymisessä.

Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alueella keskitytään enemmän vuorovaikutukseen, lasten kulttuuriseen osaamiseen, ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen.

Varhaiskasvatuksen tehtävään kuuluu kehittää lasten ymmärrystä lähiyhteisön moninaisuudesta ja siinä toimimisesta. Tällöin näitä tehtäviä voidaan lähestyä eettisen ajattelun, median, katsomusten sekä lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden perspektiiveistä. Eettisen ajattelun keinoin voidaan yhdessä lapsen kanssa esimerkiksi miettiä, mikä on oikein ja mikä väärin sekä myös käsitellä tunteiden, kuten ilon ja surun aihepiirejä. Mediakasvatuksen avulla puolestaan lisätään lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti yhteisössään ja ilmaista itseään siinä. Katsomuskasvatuksessa tarkastellaan varhaiskasvatusryhmässä esillä olevia uskontoja sekä muita katsomuksia. Lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden perspektiiviä tarkastellessa pyritään ohjaamaan lasten mielenkiintoa historialliseen näkökulmaan ja kasvuympäristöjen moninaisuuteen. (Opetushallitus, 2018, ss. 44—45)

Ilmaisun monet muodot -oppimisen alue tukee lasten myönteistä minäkuvausta, oppimista, ja sosiaalisia taitoja. Lisäksi tällä oppimisen alueella voidaan tukea lasten valmiuksia ymmärtää

ympäröivää maailmaa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten kuvallisen, musiikillisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä opettaa eri tieteenaloista ja kulttuuriperinnöstä. (Opetushallitus, 2018, ss. 42–43)

3.2 Varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja säädökset

Varhaiskasvatusta ohjaavat eri lait ja säädökset, jotka takaavat laadukkaan ja hyvän varhaiskasvatuksen. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on nähdä lapsuus itseisarvona. (Pihlaja & Viitala, 2018, s. 20) Tämä näkyy esimerkiksi lapsen oikeuksien sopimuksessa. Sen mukaan aikuisille ja lapsille täytyy kertoa lasten oikeuksista. Tämä sopimus takaa lasten oikeuden suojeluun sekä oikeuden elämiseen ja kehittymiseen. Sopimus myös varmistaa, että lapsen näkemyksiä kunnioitetaan ja lapsen etu tulee huomioiduksi. (Unicef, n.d.)

Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan kunnan velvollisuus on järjestää varhaiskasvatusta kunnassa ilmenevien tarpeiden mukaisesti. Kunta voi myös ostaa varhaiskasvatuksen palveluita julkisilta tai yksityisiltä palveluntuottajilta. Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa varhaiskasvatuslain mukaan perhepäivähoidossa, päiväkodeissa tai avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa. Varhaiskasvatuslaissa myös määritetään, että varhaiskasvatusta tulee järjestää lähellä asiakkaita, sekä heidän tarpeidensa mukaisin aukioloajoin.

Varhaiskasvatusta tulee järjestää lapsen omalla äidinkielellä, joita ovat varhaiskasvatuslain (540/2018 § 8) mukaan suomen, ruotsin tai saamen kieli. Lapsen edun mukaista on, että varhaiskasvatuksen järjestäjä tai sen tuottaja on myös tarpeen tullen yhteydessä sosiaali- ja terveydenhuollon eri tahojen kanssa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018)

Varhaiskasvatuslaissa määritellään varhaiskasvatuksen tavoitteet sekä lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen. (Opetushallitus, 2018, s. 7) Varhaiskasvatuslaki määrittää, että varhaiskasvatuksen tulisi olla tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 §2). Tämän vuoksi varhaiskasvatuksessa tehdään jokaiselle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Se laaditaan ensisijaisesti lapsen etu huomioiden. Tällöin suunnitelman tekoon osallistuu lapsen huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, sekä lapsi itse. Suunnitelman tekoon voi osallistua myös joku muu ulkopuolinen henkilö, jos lapsen etu sitä vaatii. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan pedagogiset tavoitteet,

yksilölliset tarpeet, lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä lapsen katsomuksellinen, kulttuurinen ja kielellinen tausta. Suunnitelmaan kirjataan myös mahdolliset oppimisen ja kehityksen tuet sekä niiden toteutustavat. Lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien lisäksi tehdään paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (Opetushallitus, 2018, ss. 9–10)

4 Sadut ja niiden merkitys varhaislapsuudessa

Pienten lasten kanssa voi olla joskus haastavaa käydä läpi elämään liittyviä suuria teemoja pelkkien kielellisten keskusteluiden kautta. Tämän vuoksi sadut ja erilaiset toiminnalliset, mielikuvitukselliset matkat ovat loistava tapa ottaa erilaisia teemoja käsittelyyn. (Ahonen & Roos, 2021, s. 76)

Satujen voidaan ajatella olevan kertomataidetta, johon sisältyy useita episodeja sekä kokemuksia, jotka liikkuvat mielikuvituksen rajoilla. Sadussa esiintyvä todellisuudesta poikkeava asia voi olla esimerkiksi ihmisen ja eläimen välinen keskustelu. Satujen avulla voidaan edistää lasten kehitystä ja henkistä hyvinvointia. Lapsi voi satua kuunnellessaan samaistua sadun henkilöön, joka kertomuksen aikana oppii esimerkiksi entistä enemmän luottamaan itseensä. Sadut siis tukevat samalla myös lapsen itsenäistymisen taitoa, jota tarvitaan erityisesti päiväkodin arjessa. (Ylönen, 2000, ss. 9, 28)

Ylönen (2000) on tuonut esille näkemyksen, jonka mukaan saduilla voidaan ajatella olevan terapeuttinen vaikutus. Satujen avulla voidaan käsitellä esimerkiksi tunne-elämän ongelmia tai pureutua vaikeisiin aiheisiin. Myötätunnon kokeminen on myös yksi satuihin usein liitetty piirre. Jos jotain sadun henkilöä kohdellaan epäkunnioittavasti tai ilkeästi saattaa lapsi alkaa ajatella sekä toimia aiempaa myötätuntoisemmin. (Ylönen, 2000, ss. 62–63) Kirjallisuuden terapeuttisuus näkyy myös kirjavalinnoissamme. Tyypillisesti valitsemme luettavaksi kirjoja, jotka liittyvät jollain tapaa sen hetkiseen tilanteeseen. Esikouluikäinen lapsi esimerkiksi saattaa valita kirjan, joka liittyy koulun aloitukseen. (Aerila & Kauppinen, 2019, s. 22)

Silja Mäen ja Pirjo Arvolan (2009) mukaan saduille ei ole olemassa yhtä selkeää ja täydellistä määritelmää, mutta usein satujen rakenne on kuitenkin hyvin samankaltainen. Teoksessa

Satu kantaa lasta (Mäki & Arvola, 2009) on tuotu esille sadun hyvän kaavan peruselementtejä. Näihin elementteihin kuuluvat todellisesta maailmasta etäännyttävä alku, kuten ”Olipa kerran, jossain kaukaisessa maassa- -” sekä johdonmukainen juoni. Sadun hahmot on usein kuvattu selkeästi, eikä yksityiskohtiin ole kiinnitetty liikaa huomiota. Sadun rakenteeseen liittyy vahvasti myös juonessa näkyvä hyvän ja pahan välinen taistelu. Tämä osoittaa lapselle, että jokaisessa ihmisessä on sekä hyvä että paha puoli ja jokaisella meistä on oikeus tuntea välillä myös negatiivisia tunteita. Loppuvaiheessa satua sankari yleensä selviää koitoksesta, mikä osaltaan tuo lapselle lisää itsevarmuutta ja pystyvyyden tunnetta. Lapsi voi ajatella, että jos kerran sankarikin selviää kaikesta, miksei hänkin voisi. (Mäki & Arvola, 2009, ss. 38–39)

Fiktiivinen kirjallisuus voi olla avaamassa uusia lähestymistapoja omiin tunteisiin, kokemuksiin ja tapoihin toimia. Esimerkiksi tarinat voivat auttaa löytämään tapoja ratkaista ongelmia, joita elämässä tulee vastaan. Tarinoiden avulla lapsi saa ymmärrystä esimerkiksi ihmissuhteista sekä etiikan ja moraalin kysymyksistä. (Aerila & Kauppinen, 2019, s. 21)

Vaikka fiktiivinen kirjallisuus onkin oma käsitteensä, sen voidaan silti katsoa kuuluvan läheisesti sadun määritelmään. Tässä opinnäytetyössä sadun ja tarinan käsitteet rinnastetaan toisiinsa.

Lapsen lukuinto alkaa muodostua jo varhaislapsuudessa läheisten ihmisten esimerkin kautta. Lapsi tarvitsee lukevan aikuisen mallin, jotta hänelle syntyy halu lukemiseen ja kirjojen tutkimiseen. Lapsen kanssa olisikin hyvä järjestää aikaa yhteisille lukuhetkille niin päiväkodissa kuin kotonakin, jotta rutiini lukemiseen syntyy. Yhteiset lukuhetket lapsen ja aikuisen välillä tarjoavat molemmille osapuolille hetken aikaa pysähtyä, olla vuorovaikutuksessa ja kokea myönteisiä tunteita ja läheisyyttä. (Aerila & Kauppinen, 2019, ss. 19–20)

Lukemisella on myös yleisesti nähty olevan monia positiivisia vaikutuksia varhaiskasvatukseen lapsen elämässä. Kirjojen lukeminen voi osaltaan kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja ja tuoda uusia lähestymistapoja siihen, miten toisten ihmisten kanssa tulisi toimia. Lukeminen yhdessä aikuisen kanssa kehittää lapsen kielitaitoa ja kognitiivisia

taitoja ja yhteisten lukuhetkien myötä lapsen sanavarasto kehittyy. Kirjojen lukeminen tukee siis osaltaan myös lapsen puheen kehitystä. (Heikkilä-Halttunen, 2015, s. 39)

Satujen avulla lapsi voi oppia myös erilaisuuden hyväksymistä ja suvaitsevaisuutta. Nykypäivänä lastenkirjoissa tuodaan entistä enemmän esille monikulttuurisuuskasvatukseen liittyviä seikkoja. Kirjoissa esiintyvillä henkilöillä saattaa olla eri kulttuuritausta, mikä näyttäytyy lapsille ensivilkaisulla kirjan kuvituksissa, joissa ihonväriltään erilaiset lapset viettävät aikaa yhdessä. Tällaiset kirjat tarjoavat lapsille ajatuksen siitä, että vaikka ihmisillä on erilaiset kulttuuritaustat, voi heillä silti olla paljon yhteistä. (Heikkilä-Halttunen, 2015, ss. 42–43)

5 Aikaisemmat tutkimukset

Nykyään löytyy jonkin verran samankaltaisia tutkimuksia itsesäätelystä varhaiskasvatuksessa. Kuitenkaan täysin vastaavanlaista tutkimusta satujen vaikutuksista lasten itsesäätelytaitoihin ei löydy. Lasten itsesäätelytaitojen tukemista varhaiskasvatustyksikössä ovat tutkineet muun muassa Minna Kinnunen ja Neea Kettunen (2020) opinnäytetyössään Lasten itsesäätelytaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Heidän opinnäytetyönsä toteutettiin laadullisena haastattelututkimuksena. Kinnusen ja Kettusen (2020) tutkimuksesta kävi ilmi, että itsesäätelytaitojen tukemisessa tärkeää on olla läsnä ja käydä lasten kanssa avointa keskustelua tunteista. Haastavien tilanteiden ehkäisemiseksi on pyritty toimimaan ennaltaehkäisevästi ja korjaavin keinoin. Itsesäätelytaitojen tukemiseksi Kinnusen ja Kettusen opinnäytetyöstä nousivat kuvatuki, tunteiden sanoittaminen, tukiviittomat sekä tilanteiden ennakointi. (Kinnunen & Kettunen, 2020, ss. 36–37)

Itsesäätelytaitoja varhaiskasvatuksessa ovat myös tutkineet Jouni Veijalainen, Jyrki Reunamo ja Alisa Alijoki pro gradu -tutkielmassaan Children's self-regulation skills in the Finnish day care environment (2017). Tutkimus toteutettiin määrällisenä kyselytutkimuksena tammi-toukokuun aikana vuonna 2015. Tutkimuksen mukaan itsesäätelytaidot ovat vahvassa yhteydessä motorisiin, kielellisiin sekä oppimisen taitoihin. Lapset, joilla on heikot itsesäätelytaidot, tarvitsevat enemmän tukea ja apua varhaiskasvatuksen arjessa. Heille

myös vastoinkäymisten kohtaaminen on haastavampaa kuin muille. Hyvät itsesäätelytaidot ovat myös yhteydessä siihen, että lapsen on helpompi luoda kaverisuhteita päiväkodissa. (Veijalainen ym., 2017, s. 99)

Satujen käyttöä lasten säätelytaitojen tukena on tutkittu myös Satu Nissilän ja Eevi Soikkelin (2021) opinnäytetyössä Satukirja lasten säätelytaitojen tueksi varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Heidän opinnäytetyönsä lopputuotokseksi muodostui satukirja, joka toteutettiin yhdessä Otaniemen päiväkodin sekä Kirkkonummen suomalaisen seurakunnan kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa lasten säätelytaitojen tukemiseen konkreettista materiaalia, joka voisi auttaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä päiväkodin arjessa. (Nissilä & Soikkeli, 2021, ss. 23–24)

6 Opinnäytetyön toteutus

Tässä luvussa esitellään tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tutkimuskysymykset, tutkimustehtävä ja -menetelmät. Lisäksi luvussa perehdytään aineiston hankintaan ja analysointiin. Tutkimuksen toteutuksen vaiheet on hyvä avata lukijalle tutkimuksen ymmärrettävyyden kannalta. Yleisesti voidaan ajatella, että tutkimuksilla pyritään selittämään, tulkitsemaan tai ymmärtämään jotakin ilmiötä (Puusa & Juuti, 2020, s. 26).

6.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja eettisyys

Tutkimuksen tutkimuskysymykset muodostuivat tutkimuksen tavoitteen mukaisesti. Tavoitteena oli selvittää, millä keinoin satuja voidaan käyttää apuna lasten itsesäätelytaitojen tukemisessa varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimustehtävänä oli lisätä tietoutta itsesäätelytaitojen tukemisesta satujen avulla varhaiskasvatuksessa. Aluksi tutkimuskysymyksiä oli vain yksi, mutta aineistosta nousseiden vastausten pohjalta muodostui kaksi tutkimuskysymystä lisää. Jälkeenpäin lisättyjen kysymysten avulla on mahdollista tarkastella aineistoa laajemmasta näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat lopulta seuraavat kysymykset:

- Millaisia satuja päiväkodissa luetaan?

- Miten itsesäätelytaitoja tuetaan päiväkodissa?
- Miten satuja voidaan hyödyntää itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksessa?

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Yleisesti ottaen laadullista tutkimusta käytetään tutkimuskohteissa, jotka ovat esimerkiksi abstrakteja, ihmisten vuorovaikutuksesta syntyneitä tai tulkinnallisia ilmiöitä (Puusa & Juuti, 2020, s. 62). Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan tutkittavien henkilöiden subjektiivisia kokemuksia, näkemyksiä sekä yksittäisiä tapauksia. Laadullisessa tutkimuksessa ratkaisevaa on haastateltavien näkökulma sekä tutkijan dialogi. Jotta tutkimus pysyy luotettavana, on tutkimuksessa huomioitava teorian, empirian ja käytännön yhteys. Laadullisessa tutkimuksessa on huomioitava se, että tutkijan omat näkemykset voivat vaikuttaa aineiston ymmärtämiseen. (Puusa & Juuti, 2020, ss. 59–60, 76)

Tutkimus toteutettiin laadullisena haastattelututkimuksena ja haastateltavat olivat hämeenlinnalaisen varhaiskasvatustyöyksikön kasvattajia. Haastattelut toteutettiin parihaastatteluina. Keskiössä haastatteluissa olivat kasvattajien ajatukset aiheesta, joten laadullinen tutkimus voidaan nähdä perusteltuna valintana tutkimuksen kannalta.

Tutkimusta tehdessä ja aineistoa kerätessä huomioitiin tutkimuksen eettisiä periaatteita. Ennen aineiston hankintaa mahdollisille haastateltaville lähetettiin saatekirje (ks. Liite 1), jossa esiteltiin tutkimuksen aihe sekä tutkittavien anonymiteetin säilyttämiseen liittyvät seikat. Saatekirjeen lisäksi, haastateltaville lähetettiin myös suostumuslomake (ks. Liite 2), jossa haastateltavat antoivat suostumuksensa haastatteluun. Henkilötiedoista kerättiin suostumuslomakkeeseen ainoastaan haastateltavien allekirjoitukset. Tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti ennen aineiston keruuta luotiin myös aineistohallintasuunnitelma (ks. Liite 3), jossa kerrottiin aineistohankintamenetelmistä, tutkimusaineiston säilyttämisestä sekä sen hävittämisestä opinnäytetyönprosessin jälkeen.

6.2 Aineiston hankinta ja analyysi

Aineistonkeruu tapahtui marraskuun alussa 2021. Haastattelujen ajankohdat sovittiin etukäteen yhdessä varhaiskasvatustyöryhmän johtajan ja haastateltavien kanssa. Tutkimukseen sisältyvät haastattelut toteutettiin Zoom-sovelluksen välityksellä. Haastateltavat olivat hämeenlinnalaisen varhaiskasvatustyöryhmän kasvattajia ja heitä oli kolme paria, eli kuusi henkilöä. Kaikki haastateltavat olivat samasta varhaiskasvatustyöryhmästä. Haastateltavien toiveesta, haastattelukysymykset (ks. Liite 4) annettiin heille etukäteen. Tämä koettiin hyväksi ratkaisuksi, sillä näin haastateltavat pystyivät orientoitumaan haastatteluun ennalta. Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin käyttäen puolistrukturoitua haastattelumenetelmää.

Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelukysymykset laaditaan etukäteen teoretietoa apuna käyttäen. Kysymysten muoto ja järjestys ovat samat jokaisessa erillisessä haastattelutilanteessa, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole annettu. Haastateltava vastaa siis jokaiseen kysymykseen omien näkemystensä pohjalta omin sanoin. (Puusa, 2020, s. 111)

Tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua haastattelua, koska sen ajateltiin palvelevan opinnäytetyötä parhaiten. Tutkimuksessa oleellista oli kasvattajien mielipiteet ja kokemukset aiheesta. Tutkimuksessa ei haluttu strukturoidun haastattelun tapaan antaa haastateltaville valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan pikemminkin antaa tilaa kasvattajien omille näkemyksille ja kokemuksille. Kysymykset oli kuitenkin hyvä olla jokaiselle haastatteluparille yhtenäiset analysoinnin helpottamiseksi. Haastattelut koettiin tarpeelliseksi aloittaa lämmittelykysymyksillä, jotka liittyivät opinnäytetyön aiheeseen. Haastattelukysymykset pysyivät samoina kaikkien haastattelujen kohdalla, mutta ajan puutteen vuoksi ensimmäisessä haastattelussa jouduttiin jättämään yksi lämmittelykysymys pois. Sen ei kuitenkaan koettu vaikuttavan aineiston laatuun heikentävästi. Haastattelujen edetessä kysyttiin myös mahdollisia tarkentavia kysymyksiä.

Aineiston analyysi toteutettiin teemoittelun avulla, sillä se palvelee haastattelumenetelmällä tehtyä tutkimusta parhaimmalla tavalla. Teemoittelulla voidaan tarkastella aineiston piirteitä, jotka toistuvat haastateltavien keskuudessa. Aineiston analyysi aloitetaan

pelkistämällä aineistoa niin, että se palvelee tutkimustehtävää. Pelkistämisen jälkeen asioita voidaan alkaa ryhmitellä samankaltaisuuksien mukaisesti. Tässä apuna voi käyttää esimerkiksi värikoodaamista, jolloin koodataan samoja sanoja tai samankaltaisia ilmaisuja samoilla väreillä. Teemoittelussa yhdistellään aineistoa ja näin ollen yritetään löytää eri luokkien väliltä yhtäläisyyksiä. Teemat voivat muodostua jo etukäteen suunnitteluvaiheessa tai ne voivat nousta aineistosta täysin uusina. Tutkijan täytyy valita huolellisesti ne teemat, jotka palvelevat tutkimusongelmaa. Teemoja ja kategorioita voidaan myös yhdistellä tutkimusta palvelevalla tavalla niin kauan kuin se on tarpeen. Teemoittelun jokainen vaihe tukee tutkimuskysymyksiin vastaamista. (Puusa, 2020 ss. 152–153)

Aineistoa aloitettiin analysoimaan litteroimalla haastateltu aineisto. Tämän jälkeen aineistosta poimittiin haastattelukysymyksiä ja tutkimuskysymyksiä silmällä pitäen haastatteluista esiin nousseita vastauksia, jolloin aineistosta muodostui siistimpi kokonaisuus. Sen jälkeen aineistosta alleviivattiin eri värisillä kynillä samankaltaisia sanoja, joista muodostui alateemoja. Näistä alateemoista poimittiin yhtäläisyyksiä, joista koottiin pääteemat. Tutkimuskysymyksiä hyödynnettiin teemojen muodostamisessa ja niiden pohjalta syntyi kolme taulukkoa.

7 Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Tutkimuksen tuloksia lähdettiin tarkastelemaan tutkimuskysymysten valossa. Tässä luvussa esitellään tutkimuksesta syntyneet tulokset sekä tuloksista tehdyt johtopäätökset teoriaan nojautuen. Tutkimustulosten ymmärrettävyyden helpottamiseksi luotiin kolme taulukkoa, joissa avataan tuloksia aineistoon pohjautuen.

7.1 Tutkimustulokset

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli: millaisia satuja päiväkodissa luetaan. Aineistosta nousi viisi yläteemaa (ks. Taulukko 1), jotka vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Näitä yläteemoja olivat ikätason mukaiset sadut, jatkumosadut, perinnesadut, lasten toiveiden mukaiset sadut sekä teemakohtaiset kirjat.

Taulukko 1. Päiväkodissa luetut sadut

Ikätason mukaiset sadut	Jatkumosadut	Perinnesadut	Lasten toiveiden mukaiset sadut	Teemakohtaiset kirjat
Yleisesti kaikenlaisia satuja Pidempiä satuja isompien kanssa Pienempien kanssa kuvakirjoja ja kovakantisia vauvakirjoja	Risto Räppääjä Heinähattu ja Vilttitossu	Vanhat sadut Kolme pukkia - satu Kultakutri ja kolme karhua - satu	Frozen-satuja Ryhmä Hau -sadut Peppi Pitkätossu - sadut Muumi-sadut Nalle Puh -sadut	Ystävyys Kaveritaidot Tunnetaidot Tunnekasvatus

Haastatteluaineistosta saatiin selville, että nykypäivänä varhaiskasvatuksen ryhmissä luetaan paljon erilaisia satuja. Pienempien lasten kanssa luettavat satukirjat ovat pääsääntöisesti kuvakirjoja ja kovakantisia kirjoja, kun taas isompien lasten kanssa luetaan enimmäkseen pidempiä satukirjoja. Isommat lapset pitivät myös erityisesti jatkumosaduista, joita luettiin pidemmällä aikavälillä. Tällaisia satuja olivat haastateltavien mukaan Risto Räppääjä- sekä Heinähattu ja Vilttitossu -sadut. Perinnesadut olivat myös päiväkodissa suosittuja ja niitä luettiin esimerkiksi päiväunien aikaan. Erityisesti vanhemmat sadut, kuten Kolme pukkia sekä Kultakutri ja kolme karhua, nousivat aineistosta esiin.

Aineistossa tuotiin eniten esille lasten toiveiden mukaisia satuja. Näitä satuja olivat Frozen-, Ryhmä Hau-, Peppi Pitkätossu-, Muumi- ja Nalle Puh -sadut. Myös teemakohtaisten kirjojen merkitys korostui aineistossa. Kirjojen teemoina olivat ystävyys, kaveritaidot, tunnetaidot ja tunnekasvatus. Haastateltavat kertoivat käyttävänsä näitä teemakirjoja erityisesti päivittäisten vuorovaikutus- ja tunnetaitoja vaativien tilanteiden läpikäymiseen. Esimerkiksi hankalien tunteiden käsittelemisessä voitiin hyödyntää tunnetaitoihin liittyviä teemakirjoja.

Aika paljon meilläkin menee lasten toiveiden mukaan ja sitte mä oon valikoinut semmosia kirjoja, joissa nyt tällä hetkellä on niinku ystävyysteemaa ja semmosta kaveritaitoja.

Pienten kanssa, sitten ihan näitten yksvuotiaitten, niin kattellaan oikeestaa semmosii lähinnä kuvitettuja kirjoja.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli: miten itsesäätelytaitoja tuetaan päiväkodissa. Tämän kysymyksen pohjalta muodostettiin kuusi yläteemaa (ks. Taulukko 2), joita olivat kuvien avulla, lukemalla, puheen kautta, lasta rauhoittamalla, tukemalla lapsen omaa ratkaisukykyä sekä muita tukikeinoja.

Taulukko 2. Itsesäätelytaitojen tukeminen yleisesti

Kuvien avulla	Lukemalla	Puheen kautta	Lasta rauhoittamalla	Tukemalla lapsen omaa ratkaisukykyä	Muita tukikeinoja
Tukikuvilla	Kirjoja	Sanoittaminen	Laulujen avulla	Annetaan lapsen itse miettiä ensin	Kehujen avulla
Kuvakorteilla	Satuja	Keskustelu-yhteyden luominen	Hieronta-pallojen avulla	Lapset voi myös löytää ratkaisuja itse	Ilmeiden ja eleiden avulla
Kuvat puheen tukena		Asioiden avaaminen	Huumorin kautta	Ei aina anneta lapsille valmista vastausta	
		Jutellen			

Aineiston pohjalta voidaan todeta, että itsesäätelytaitojen tukemisessa kuvien käytöllä on suuri merkitys. Kuvien käyttö nousikin yleisimmäksi tukikeinoksi. Haastateltavat kertoivat esimerkiksi käyttävänsä erilaisia tukikuvia ja kuvakortteja lasten kanssa toimiessaan. Sen lisäksi he käyttivät kuvia puheen tukena erityisesti sellaisten lasten kanssa, jotka eivät vielä osanneet puhua. Myös kirjojen ja satujen lukeminen nousi yhdeksi tärkeäksi tukikeinoksi. Lukemisen ohella puheen merkitys korostui. Tärkeää oli keskusteluyhteyden luominen ja

yhteinen keskustelu lapsia mietityttävistä tunnetiloista. Myös asioiden sanoittaminen ja avaaminen olivat haastateltavien mukaan tärkeässä roolissa erityisesti pienempien lasten itsesäätelytaitojen tukemisessa.

Jutellaan niistä et miltä tuntuu ja lapset tykkää kyllä tosi paljon miettiä et mikä tuntuu hyvältä ja mikä tuntuu pahalta.

Haastateltavat toivat esiin myös lasta rauhoittavia keinoja. Esimerkiksi laulujen ja hierontapallojen avulla voitiin rauhoittaa pienempiä lapsia tilanteissa, joissa heidän oli vaikea rauhoittua omin avuin. Tilanteesta riippuen myös huumoria voitiin käyttää apuna lapsen rauhoittamisessa. Huumori voi toimia välineenä, jolla ikävästä tai negatiivisävytteisestä tunnekuohusta päästään yli. Huumorilla voidaan esimerkiksi kääntää hetkellisesti lapsen huomio pois tilanteesta, joka on aiheuttanut tunnekuohun. Tunteiden käsittely on helpompaa, kun tästä tunnekuohusta on päästy yli. Tällöin asia voidaan käsitellä rauhassa myöhemmin yhdessä lapsen kanssa.

Yritetty sanoa sitä lapsille, että, että tavallaan se tunne mikä sulla on, se saa olla se, mutta se toiminta mikä siitä tunteesta aiheutuu, niin ei aina voi olla se mitä sä ihan ensimmäisenä ajattelet ja mikä sulle tulee mieleen.

Lapsen oman ratkaisukyvyyn tukeminen nähtiin tärkeänä, kun puhuttiin itsesäätelytaitojen tukemisesta yleisesti. Haastatteluista saatujen vastausten perusteella lapsen olisi hyvä antaa itse miettiä asioita, ennen kuin aikuinen antaa valmiin vastauksen. Haastateltavat toivat esille myös muita itsesäätelytaitojen tukemiseen käytettäviä keinoja. Näistä keinoista ilmeiden ja eleiden merkitys korostui lapsen tunteiden tunnistamisessa, sillä lapsi pystyy lukemaan aikuisen kasvoilta eri tunteita ja ymmärtämään niiden merkityksiä. Myös aikuisen antamat keuhut ja lapsen kannustaminen auttavat lasta ymmärtämään millainen toiminta on suotavaa ja toivottua.

Viimeisenä tutkimuskysymyksenä oli: miten satuja voidaan hyödyntää itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksessa. Tämän tutkimuskysymyksen pohjalta muodostui viisi yläteemaa (ks. Taulukko 3) sosiaalisten suhteiden tukeminen, kielellisten taitojen tukeminen,

itsesäätelytaitoihin liittyvän kirjallisuuden hyödyntäminen, satujen toiminnallistaminen sekä lapsen mielikuvituksen tukeminen.

Taulukko 3. Satujen hyödyntäminen itsesäätelytaitojen tukemisessa

Sosiaalisten suhteiden tukeminen	Kielellisten taitojen tukeminen	Itsesäätelytaitoihin liittyvän kirjallisuuden hyödyntäminen	Satujen toiminnallistaminen	Lapsen mielikuvituksen tukeminen
Kaveritaidot Kiusaamiseen puuttuminen Ongelmatilanteiden selvittäminen	Kielenkehityksen tukeminen Satujen lukeminen Asioiden sanoittaminen Keskustelun tukeminen	Piki ja Molli -kirjat Fanni-kirjasarja Tunnetaitokirjat Muut itsesäätelytaitoihin liittyvät kirjat	Saduista nousevien teemojen hyödyntäminen arjessa Satujen aiheiden dramatisointi	Sadun maailmaan meneminen rauhoittaa lasta Sadut tukevat lapsen mielikuvitusta ja ajattelukykyä

Sosiaalisten suhteiden tukeminen nousi aineistossa vahvimmin esiin. Haastateltavat muun muassa kertoivat etsivänsä sellaisia satuja ja kuvia, joilla voidaan tukea kaveritaitoja ja ystävyssuhteita. Satujen avulla oli myös helpompaa lähteä purkamaan ongelmatilanteita, kuten esimerkiksi kiusaamis- ja riitatilanteita.

Satuja me kyllä käytetään et luetaan nyt kun ollu riitatilanteita ja muita nii on etsitty sellasia satuja joissa on niistä kaveritaidoista.

Kielellisten taitojen tukeminen tuli jokaisessa haastattelussa esiin. Asioiden sanoittaminen ja satujen lukeminen olivat haastateltavien mukaan oleellisia asioita lapsen itsesäätelytaitojen tukemisessa. Haastateltavat olivat esimerkiksi sanoittaneet lapsille saduissa olevia kuvia. Satuja pidettiin myös hyvänä keskustelun pohjana. Niiden avulla voitiin käsitellä esimerkiksi hankalia tilanteita ja tunteita. Itsesäätelytaitoihin liittyvän kirjallisuuden hyödyntäminen nousi myös haastatteluissa esiin. Haastateltavien mukaan viime vuosina on ilmestynyt paljon

lastenkirjallisuutta, joka käsittelee itsesäätely- ja tunnetaitoja. Tällaisia kirjoja he kertoivat hyödyntävänsä omassa yksikössään. Näistä esimerkkeinä mainittiin Piki ja Molli- sekä Fanni-kirjasarjat. Lisäksi haastateltavat mainitsivat yleisesti myös muut tunnetaitokirjat sekä itsesäätelytaitohin liittyvät kirjat.

Haastateltavat myös toiminnallistivat luetuista saduista nousseita aiheita päiväkodin arkeen. Erityisesti isompien lasten ryhmissä koettiin, että satujen aiheita voidaan jatkojalostaa esimerkiksi sarjakuvien muotoon tai dramatisoida satuja näytelmiksi. Haastateltavat kertoivat, että sadut tukevat lapsen mielikuvitusta ja ajattelukykyä. Saduilla nähtiin olevan myös rauhoittava vaikutus.

Sadun maailmaan tavallaan meneminen lapsella niin se väistämättä rauhoittaa sen pääsääntöisesti.

7.2 Johtopäätökset

Tulosten perusteella voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen arjessa luetaan kaikenlaisia satuja. Satujen valinnassa on pyritty huomioimaan lasten ikätaso sekä toiveet. Tuloksista kävi ilmi, että pienempien lasten kanssa luetaan pääsääntöisesti kuvakirjoja, joita aikuiset sanoittavat heille. Vanhempien lasten kanssa puolestaan pystyy lukemaan pidempiä ja enemmän tekstiä sisältäviä kirjoja. Esimerkiksi kirjat, joista on jatko-osia, ovat suosittuja isompien lasten keskuudessa.

Tuloksista ilmeni, että päiväkodissa luettiin teemakohtaisia kirjoja, joita valittiin eri tilanteiden ja teemojen ympärille. Erityisesti kaveritaitoja harjoitellessa ystävydestä ja kaverisuhteista kertovia kirjoja hyödynnettiin päiväkodin arjessa. Satujen ja kirjallisuuden lukeminen kehittävät lapsen kielellistä identiteettiä (Opetushallitus, 2018, s. 41). Näin ollen voidaan todeta, että kirjallisuuden monipuolisuus varhaiskasvatusyksikössä tukee lapsen kielellisen identiteetin kehittymistä.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että itsesäätelytaitoja tuetaan monin eri tavoin. Itsesäätelyn tukemisen keinot vaihtelevat riippuen lapsen iästä, sen hetkisestä tilanteesta

sekä lapsen temperamenttipiirteistä. Tuloksista kävi ilmi, että lapsen oman ratkaisukyvyyn tukeminen on tärkeää, siksi aikuisen ei tulisi antaa valmiita ratkaisuehdotuksia. Tätä tukee myös Aro (2011), jonka mukaan vanhemmat lapset osaavat säädellä jo omia tunnetilojaan ja toimintojaan paremmin, eivätkä tarvitse enää niin paljoa aikuisen tukea. (Aro, 2011, s. 27)

Lapsen rauhoittaminen koettiin etenkin pienten lasten itsesäätelytaitojen tukemisessa hyväksi. Lasta voitiin rauhoittaa erilaisten hierontapallojen ja laulujen avulla sekä huumorin kautta. Tulosten sekä teoriapohjan avulla voidaan myös todeta, että lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta tunteidensa käsittelemisessä. Kun lapsi on rauhallinen, on hänen kanssaan helpompi käydä avointa keskustelua tilanteen herättämistä tunteista (Nurmi, 2013, s. 17). Tulosten pohjalta voidaan myös päätellä, että avoin keskustelu ja puheen merkitys oli tärkeässä asemassa itsesäätelytaitojen tukemisessa. Aikuisen antama tuki auttaa lasta vähitellen tunnistamaan omia tunteitaan ja näin myös rauhoittumaan omin avuin (Kärkkäinen, 2017, ss. 20—21).

Kinnusen ja Kettusen (2020) tekemä opinnäytetyö tukee tässä tutkimuksessa esiin tulleita itsesäätelytaitojen tukimuotoja. Kinnusen ja Kettusen opinnäytetyöstä oleellisiksi tukimenetelmiksi nousivat kuvatuki ja tunteiden sanoittaminen. (Kinnunen & Kettunen, 2020, ss. 36–37) Kuvat nähtiin tässäkin tutkimuksessa tärkeänä välineenä itsesäätelyn tukemisessa. Niiden avulla voitiin harjoitella esimerkiksi tunnetaitoja.

Teoriasta saadun tiedon perusteella voidaan lisätä toimiviksi tukikeinoiksi toiminnan suunnitelmallisuus sekä säännöllisyys, leikin merkitys ja lämmin sekä turvallinen vuorovaikutussuhde aikuisen ja lapsen välillä. Lämpimässä vuorovaikutussuhteessa lapsen kehuminen ja kannustaminen ohjaavat lapsen käyttäytymistä toivottuun suuntaan. (Eklund & Heinonen, 2011, ss. 222—223) Tuloksissa mainitut muut tukikeinot, esimerkiksi kehut, tukevat tätä teoriaa.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että saduilla on suuri merkitys itsesäätelytaitojen tukemisessa. Tuloksissa tuotiin esille erityisesti satujen käytön tuomia mahdollisuuksia, joilla voitiin tukea itsesäätelytaitoihin vaikuttavia osa-alueita. Näihin osa-alueisiin kuuluivat

sosiaalisten suhteiden, kielellisten taitojen sekä lapsen mielikuvituksen tukeminen. Esimerkiksi saduissa olevien kuvien sanoittaminen, satujen lukeminen ja satujen käsittelemät aihepiirit tukivat lapsen itsesäätelytaitoja. Tuloksissa nousi esiin myös itsesäätelytaitoihin liittyvän kirjallisuuden hyödyntäminen ja saduista nousseiden aiheiden käyttäminen toiminnassa.

Kirjojen lukemisen on nähty kehittävän lapsen vuorovaikutustaitoja ja antavan samalla uusia lähestymistapoja siihen, miten toisten kanssa tulisi toimia. Satujen avulla lapsi voi oppia erilaisuuden hyväksymistä ja suvaitsevuuutta. (Heikkilä-Haluttunen, 2015, ss. 39, 43) Tulokset tukivat Heikkilä-Haluttusen (2015) näkemyksiä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että satuja voidaan käyttää erityisesti kaveritaitojen tukena sekä ongelmatilanteiden selvittämisessä.

Kirjojen lukemisella voidaan nähdä olevan suuri merkitys myös kielellisten taitojen tukemisessa. Tuloksista nousi esiin erityisesti satujen merkitys keskustelun avaajana. Myös asioiden sanoittaminen todettiin helpommaksi satujen kautta. Heikkilä-Haluttusen (2015) mukaan aikuisen ja lapsen yhteisten lukuhetkien on nähty kehittävän lapsen kielitaitoa sekä sanavarastoa. (Heikkilä-Haluttunen, 2015, s. 39) Tämän tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että satujen lukeminen kehittää lapsen puheen kehitystä ja sitä kautta rikastuttaa lapsen itsesäätelyn keinoja. Kielen kehittyminen antaa lapselle myös uusia tapoja olla vuorovaikutuksessa oman ympäristönsä ja siihen kuuluvien ihmisten kanssa (Aro, 2011, s. 21).

8 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millä keinoin satuja voidaan käyttää apuna lasten itsesäätelytaitojen tukemisessa varhaiskasvatuksen arjessa. Työn aihe valikoitui varhaiskasvatusyksikön tarpeista, jotka liittyivät lasten itsesäätelyn ja tunnetaitojen tukemiseen. Tutkimuksen tulosten avulla pystytään osaltaan vastaamaan työelämältä tulleeseen tarpeeseen itsesäätelytaitojen tukemisesta. Itsesäätelytaitojen tukeminen on kuitenkin laaja aihealue ja tässä tutkimuksessa itsesäätelytaitojen tukemista tutkittiin pääsääntöisesti vain satujen näkökulmasta.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa aineiston laajuus. Haastateltavia osallistui tutkimukseen kuusi henkilöä, jotka olivat kaikki samasta varhaiskasvatusyksiköstä. Tutkimuksen laadun kannalta olisi parempi, jos haastateltavat olisivat eri varhaiskasvatuksen yksiköistä, näin olisi mahdollista saada laajempi kuva eri varhaiskasvatusyksiköissä käytettävistä toimintatavoista. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat myös haastattelukysymykset (ks. Liite 4), jotka aineiston analyysivaiheessa huomattiin hieman puutteellisiksi. Kehittämisehdotuksena olisikin aineiston laajentaminen haastateltavien lukumäärän osalta sekä haastattelukysymysten soveltaminen niin, että ne palvelisivat paremmin tutkimustehtävää.

Opinnäytetyössä toimittiin kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti siltä osin, kuin se oli mahdollista. Tutkimuksen eri vaiheissa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että paperisen materiaalin sijaan hyödynnettiin sähköistä materiaalia. Esimerkiksi opinnäytetyösopimus, suostumuslomakkeet ja saatekirjeet lähetettiin vastaanottajille sähköisesti. Myös aineiston analysointi toteutettiin pääsääntöisesti sähköisiä menetelmiä hyödyntäen. Opinnäytetyösopimuksen ja suostumuslomakkeiden allekirjoitusvaiheessa jouduttiin kuitenkin tulostamaan lomakkeet paperille. Tulevaisuudessa näissäkin tapauksissa voisi mahdollisesti hyödyntää sähköistä allekirjoitusta.

Tutkimus hyödyttää työelämää, siltä osin, että he saavat uusia ideoita ja menetelmiä, miten saduilla voidaan tukea lasten itsesäätelytaitoja. Opinnäytetyön teoriapohja voi myös osaltaan olla antamassa varhaiskasvattajille uutta tietoa lasten itsesäätelystä ja tunnetaidoista sekä niiden tukemisesta.

Tutkimuksessa painotettiin satujen merkitystä lasten itsesäätelytaitojen tukemisen kannalta. Opinnäytetyön edetessä ja aineiston analyysin aikana kuitenkin huomattiin, että haastateltavat puhuivat enemmän kirjoista kuin saduista. Tämän vuoksi opinnäytetyössä olisi voitu satujen sijaan keskittyä yleisesti kirjoihin. Jatkotutkimusaiheena tulevia opinnäytetöitä varten voisikin olla juuri kirjojen tai kirjallisuuden hyödyntäminen itsesäätelytaitojen tukemisessa. Kiinnostavaa olisi myös syventyä tarkemmin siihen, miten itsesäätelytaitoja voidaan tukea kirjojen avulla alle 3-vuotiaiden ryhmissä.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on ollut mielenkiintoinen ja antoisa. Erityisesti tulevina varhaiskasvattajina tiettyyn asiakokonaisuuteen perehtyminen on tukenut omaa ammattilista kasvuamme. Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt osaamistamme tutkimuksen tekemisestä ja lisännyt ymmärrystä tutkimuseettisistä seikoista.

Lähteet

- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. (2019). *Sytytä lukukipinä*. PS-kustannus.
- Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. PS-kustannus.
- Ahonen, L. & Roos, P. (2021). *Untuvikot. Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka*. PS-kustannus.
- Aro, T. (2011). Itsesäätelytaitojen kehitys ja biologinen perusta. Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (ss. 20—41). Niilo Mäki Instituutti.
- Aro, T. (2011). Itsesäätelytaitojen kehityksen ongelmat lapsuudessa. Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (ss. 106—119). Niilo Mäki Instituutti.
- Aro, T. (2011). Miten ymmärrämme itsesäätelyn? Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (ss. 10—19). Niilo Mäki Instituutti.
- Cacciatore, R. (2007). *Aggression portaat*. Opetusmateriaali kouluille. Opetushallitus.
- Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M. & Raittila, R. (2017). Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen. (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (ss. 21—35). Vastapaino Oy.
- Eklund, K. & Heinonen, J. (2011). Lapsen itsesäätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (ss. 216—235). Niilo Mäki Instituutti.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2015). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Atena Oy.
- Hämeenlinnan kaupunki. (2019). *Lapsuutta satakielen siivittämänä*. Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma. Haettu 9.9.2021 osoitteesta https://www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2019/05/LAPSUUTTA-SATAKIELEN-SIIVITTAMANA_HML-vasu-2019.pdf
- Jääskinen, A.-M. & Pelliccioni, S. (2017). *Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen*. Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Kinnunen, M. & Kettunen, N. (2020). *Lasten itsesäätelytaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa*. [Opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202002092184>
- Kärkkäinen, K. (2017). *Vahvista lasta*. (1. p.) Duodecim.
- Mäki, S. & Arvola, P. (2009). *Satu kantaa lasta*. Duodecim.

- Nissilä, S. & Soikkeli, E. (2021). *Satukirja lasten säätelytaitojen tueksi varhaiskasvatuksen henkilöstölle*. [Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202104265886>
- Nurmi, P. (2013). *Lapsen ja nuoren viha*. PS-kustannus.
- Opetushallitus. (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Pihlaja, P & Viitala, R. (2018). *Varhaiserityiskasvatus*. PS-kustannus.
- Puusa, A. (2020). Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (ss. 103–117). Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (ss. 75–85). Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (ss. 59–60). Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (ss. 25–40). Gaudeamus.
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (ss. 145–156). Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Organisaatiokulttuurinäkökulma esimerkkinä laadullisen tutkimuksen yleistymisestä. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (ss. 61–74). Gaudeamus.
- Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. (2020). *Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Unicef. (n.d.). *Lapsen oikeuksien sopimus - koko teksti*. Haettu 23.11.2021 osoitteesta
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Veijalainen, J., Reunamo, J. & Alijoki, A. (2017). *Children's self-regulation skills in the Finnish day care environment*. [Pro gradu -tutkielma, University of Helsinki]
<http://hdl.handle.net/10138/218282>

Ylönen, H. (2000). *Loihditut linnut – Satujen merkitys lapselle*. Tammi.

Liite 1: Saatekirje

Hei hämeenlinnalainen varhaiskasvattaja!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijää Hämeen ammattikorkeakoulusta ja erikoistumme opinnoissamme varhaiskasvatukseen.

Opintojen päätteeksi teemme nyt opinnäytetyötä, johon tarvitsemme sinun apuasi. Tutkimuksemme aihe on sadut lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksen arjessa. Haluaisimme kuulla kasvattajien ajatuksia siitä, miten satuja voidaan hyödyntää lasten itsesäätelytaitojen tukemisessa.

Laadullisen tutkimuksemme toteutukseen tarvitsemme haastateltaviksi varhaiskasvatuksen ammattilaisia.

Haastattelut toteutetaan puolistrukturoituina parihaastatteluina Zoom-sovelluksen välityksellä marraskuun alussa 2021. Ajankohdista sovitaan yhteistyössä haastateltavien sekä päiväkodin johtajan kanssa.

Aineistoa käsitellään anonymisti koko tutkimuksen ajan ja sitä säilytetään luottamuksellisesti. Ainoastaan haastateltavien allekirjoitus sekä sähköpostiosoite kerätään haastattelun suostumuslomakkeessa.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen haastattelujen avulla kerätty aineisto hävitetään asianmukaisesti vuoden sisällä (Hämeen ammattikorkeakoulun ohjeistus).

Lisätietoja voi kysellä jemina.kaasalainen@student.hamk.fi tai terhi.soukka@student.hamk.fi

Ystävällisin terveisin HAMKin opiskelijat:
Jemina Kaasalainen ja Terhi Soukka

Liite 2: Suostumuslomake**Suostumuslomake**

Opinnäytetyön aihe: Sadut lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyön tekijät: Jemina Kaasalainen ja Terhi Soukka

Tutkimuksemme aihe on sadut lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksen arjessa. Haluaisimme kuulla teidän ajatuksianne siitä, miten satuja voidaan hyödyntää lasten itsesäätelytaitojen tukemisessa.

Tällä lomakkeella suostut osallistumaan haastatteluun, joka toteutetaan Zoomin välityksellä. Linkki haastatteluun lähetetään haastateltavan sähköpostiin. Haastattelut nauhoitetaan tutkimuksen laadun varmistamiseksi. Haastattelun vastauksia käytetään ainoastaan kyseiseen tutkimukseen, jonka jälkeen ne hävitetään asianmukaisesti. Haastatteluista saadut aineistot käsitellään luottamuksellisesti ja aineistoa pääsevät käsittelemään vain tutkimuksen tekijät. Haastateltavien henkilötietoja ei kerätä missään aineistonkeruun vaiheessa. Ainoastaan haastateltavien allekirjoitus ja sähköposti kerätään tässä suostumuslomakkeessa, jotta haastattelut voidaan toteuttaa.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Tutkimuksen keskeyttämisestä täytyy ilmoittaa HAMKin opinnäytetyön tekijöille sähköpostitse jemina.kaasalainen@student.hamk.fi / terhi.soukka@student.hamk.fi

Suostun osallistumaan haastatteluun

Kyllä ___ / Ei ___

Haastateltavan sähköpostiosoite _____

Allekirjoitus _____

Päivämäärä _____

Liite 3: Aineistonhallintasuunnitelma

Opinnäytetyön nimi: Sadut lasten itsesäätelytaitojen tukena varhaiskasvatuksen arjessa
Opinnäytetyön tekijät: Terhi Soukka & Jemina Kaasalainen

Aineiston hankinnan menetelmät ja aineiston muoto

Tässä aineistonhallintasuunnitelmassa kuvataan keskeiset opinnäytetyön aineiston hankintaan ja sen säilyttämiseen sekä käsittelyyn liittyvät seikat. Aineiston hankintaa varten haettiin tutkimuslupaa Hämeenlinnan kaupungilta. Tutkimuslupa myönnettiin sillä perusteella, että tutkimus perustuu vapaaehtoisuuteen ja jokaiselta haastateltavalta on kysytty suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Nämä ovat siis keskeiset lähtökohdat tutkimukselle.

Aineisto kerätään haastattelemalla Hämeenlinnan varhaiskasvatusyksiköiden kasvattajia. Kasvattajiin kuuluvat sekä varhaiskasvatuksen opettajat että lastenhoitajat.

Aineistonhankintamenetelmänä käytetään haastattelua. Analysoitava aineisto tulee olemaan nauhoitettu äänitiedosto, joka litteroidaan tekstimuotoon.

Opinnäytetyön aineistossa ei tule näkymään kenenkään henkilötietoja. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastatteluun osallistumista varten on tehty suostumuslomake, jonka jokainen haastateltava allekirjoittaa. Suostumuslomakkeet hävitetään asianmukaisesti vuoden kuluttua opinnäytetyön hyväksymisestä (HAMKin ohjeistus).

Aineistojen säilytys opinnäytetyöprosessin aikana

Opinnäytetyön tutkimusaineisto tallennetaan ja säilytetään opinnäytetyöprosessin aikana Microsoft Office 365 pilvipalvelussa sekä molempien opiskelijoiden omalla henkilökohtaisella tietokoneella ja yhdellä muistitikulla. Aineistoa pääsee käsittelemään vain opinnäytetyötä tekevät opiskelijat Terhi Soukka ja Jemina Kaasalainen. Aineistossa ei tule olemaan haastateltavien henkilötietoja tai muita salassa pidettäviä tietoja.

Aineistojen käsittely opinnäytetyön valmistuttua

Opinnäytetyöstä kerättyä aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä ja tutkimuksessa. Opinnäytetyön aineistoa ei säilytetä jatkokäyttöä varten, vaan se tuhoetaan HAMKin ohjeita noudattaen vuoden kuluttua opinnäytetyön hyväksymisestä. Opinnäytetyöprosessin aikana aineistoa säilytetään tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen ja niin, että aineisto on vain tutkijan/opiskelijan saatavilla. Valmis opinnäytetyö tulee näkyville Theseus-palveluun, jossa sitä käydä voi kuka vaan käydä lukemassa.

Liite 4: Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset XX.XX.XXXX haastattelua varten

Lämmittelyä:

1. Kuinka kauan olet työskennellyt alalla?
2. Luetaanko teidän päiväkodissanne lapsille satuja? Jos luetaan, niin millaisia satuja?
3. Onko lapsilla lempisatuja?
4. Koetko, että satuja luetaan yhtä paljon kuin ennen?

Itsesäätelystä:

5. Mitä itsesäätelytaidot mielestäsi ovat?
6. Onko ryhmässänne ilmennyt itsesäätelytaitojen haasteita? Jos on, niin miten?
7. Näkyvätkö lasten itsesäätelytaidot eri ikäisillä eri tavoin?

Itsesäätelytaitojen tukeminen:

8. Mitä menetelmiä lapsen itsesäätelyn tukemiseen voidaan yleisesti käyttää?
Mitä menetelmiä teidän ryhmässänne käytetään?
9. Miten saduilla voidaan tukea lasten itsesäätelytaitoja?
10. Onko päiväkodissänne hyödynnetty satuja itsesäätelytaitojen tukemisessa?